

tićeva gramatika s kraja prošloga stoljeća propisujući da mnogi glagoli mogu imati dvojne likove jer je tako pisao V. S. Karadžić.

Gramatički propis prema kojemu su hrvatskome književnom jeziku primjereniji oblici pridjeva trpnog na *-n* vrijedi i za složene glagole: *izabran*, ne *izabrat*; *udana*, ne *udata*; *sačuvan*, ne *sačuvat* i dr. Jedino glagolske složenice od *znati* imaju likovi na *-t*: *poznat* (a ne *poznán*), *poznata*, *poznato*, nasuprot nesloženicama na *-n*: *znan*, *znana*, *znano*.

Sve to nije lako jer ni jezik nije jednostavan sustav. Ne stane bez ostatka ni u najvršniju knjigu jer ni najbolje govorenje i pisanje nipošto nije takvo da ne bi moglo biti još bolje.

Iz: Ivan Zoričić: Hrvatski u prošlosti, Pula 1998.

JEDNOM RIJEČJU/RIJEČI

Već duže od jednoga stoljeća u hrvatskom jezikoslovlju traju s prekidima rasprave o instrumentalu jednine imenica ženskog roda na suglasnik: *blagost*, *čađ*, *čtvrť*, *raskoš*, *riječ*, *trulež* ili na *-o*: *misao*, *pogibao*. Opća su pravila o nastavcima u tom padežu prilično jasna i donose ih s više ili manje potankosti svi priručnici: gramatike, pravopisi, jezični savjetnici. Da se i pored toga javljaju nedoumice, kazuje veći broj članaka po periodicima; sve do priloga S. Ham u prvome broju četrdeset četvrtoga godišta časopisa *Jezik*.

Prema današnjem stanju hrvatskoga književnog jezika u instrumentalu jednine imenica *t-sklonidbe* dolaze dvostrukosti. Nastavak *-i* mogu imati sve imenice, a nastavak *-(j)u* (i njegove inačice *-lju*, *-u*) sustavno je podjednako moguć, samo nije uobičajen u nekih od njih. Na njihovu su raspodjelu utjecali povijesni, glasovni i tradicijski razlozi.

Nekoć su sve imenice završavale na *-(j)u*, a istom od 16. stoljeća stao je u instrumental znatnije prodirati lik na *-i* po uzoru na većinu ostalih padeža. Teško je pouzdano utvrditi kakva je bila njihova proširenost, ali se danas znade da su još u drugog polovici prošloga stoljeća u hrvatskim tekstovima i slovnice (gramatikama) obilato prevladavali oblici s dočetnim *-u*.

Na kasniju raspodjelu bitno su utjecala normativna pravila. Najprije je potkraj prošlog stoljeća T. Maretić u svojoj slovnici propisao da se nastavak *-(j)u* upotrebljava kada je imenica sama, a *-i* kada uza se ima prijedlog, atribut ili apoziciju. Potvrde je za to nalazio samo u Karadžićevim i Daničićevim djelima, ne i u

jeziku onodobnih hrvatskih književnika, koji nije uzimao u obzir. Sve kasnije gramatike gotovo do u naše dane tu su normativnu odredbu naprosto ponavljale uz sitnija utočnjenja.

Nove poglede u to područje unio je sredinom sedamdesetih godina D. Brozović. On tvrdi da se u priručničkoj literaturi susreću dva propusta. Prvi: postoje u hrvatskome književnom jeziku imenice koje uopće nemaju nastavka -(j)u, npr. *četvrt, dob, kob, mladež, momčad, raskoš* i još najmanje desetak drugih. U njih je instrumental samo na -i: *četvrti, dobi, kobi, mladeži, momčadi, raskoši*. I drugo: u srpskom jeziku "oblik na -i iščezao (je) iz standardnojezične prakse, osobito u imenica na -ost (i uopće na -st, dakle i -ast, -est)", a u hrvatskom se čuva. Stoga *Hrvatski pravopis* iz 1994. donosi dosljedno dvojne likove imenica na -ost: *brižljivošću i brižljivosti, grčevitošću i grčevitosti, radošću i radošću* i dr. uz preporuku da je bolje davati prednost likovima na -i kad god je to moguće.

Sva je prilika da je današnje stanje u hrvatskome književnom jeziku ponešto složenije. Na raspodjelu i proširenost nastavaka jamačno utječu i glasovni razlozi. Nastavak -i ne izaziva nikakvih glasovnih promjena, ali je u *i-sklonidbi* čest i stoga slabije razlikovan. Tomu nasuprot -(j)u je jednoznačniji i traži promjenu završnih suglasnika u osnovi: *glad-glađu, smrt-smrću, milost-milošću, misao-mišlju...*

Uzme li se u obzir hrvatska jezična tradicija, gramatički sustav i današnja bolja govorna praksa, sve se imenice *i-sklonidbe* po nastavku instrumentala jednine mogu razvrstati u tri skupine. Jedne završavaju gotovo redovito na -i. Osim spomenutih takve su još ove: *avet, čud, jesen, narav, plijesan, pustoš, studen, sućut, trulež, visoravan* itd. Njihov je instrumental: *aveti, čudi, jeseni,*

naravi, plijesni, pustoši, studeni, sućuti, truleži, visoravni. Za neke od njih *Hrvatski pravopis* navodi oba lika: *aveću i aveti, čudu i čudi, plijesni i pliješnju*. Bit će to ipak više zbog sustavnih mogućnosti nego na temelju potvrda iz jezične prakse. U drugih preteže -(j)u: *blagost, čađ, misao, noć, pogibao, žeđ* i dr., pa im je obično instrumental: *blagošću, čađu, mišlju, noću, pogiblju, žeđu*, rjeđe na -i: *blagosti, čađi...* Po pravopisnom priručniku najbrojnija je treća skupina u kojoj su oba nastavka podjednako proširena i obična: *riječ: riječju i riječi, raskoš: raskošju i raskoši, laž: lažju i laži.*

Očito ni u ovom području jezična norma nije grubo odsjecanje i odbacivanje već prikladan izbor između više obličnih mogućnosti nejednake uporabne vrijednosti. Stoga – jednom riječju: birajmo!